

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2025-09-24

Närvarande: F.d. justitierådet Gudmund Toijer samt justitieråden Marie Jönsson och Jonas Malmberg

Skärpta regler för villkorlig frigivning

Enligt en lagrådsremiss den 28 augusti 2025 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189),

5. lag om ändring i lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid,

6. lag om ändring i fängelselagen (2010:610),

7. lag om ändring i strafftidslagen (2018:1251).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Filip Lindström och Linn Lundmark.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Allmänt

Förslagen utgår från den kriminalpolitiska ståndpunkten att det finns behov av att skärpa innehållet i fängelsestraffet i syfte att åstadkomma ökat samhällsskydd och ökat skydd för brottsoffer, främst genom att den dömda under fängelsestraffet förhindras att begå nya brott utanför anstalten. Av remissutfallet framgår att denna utgångspunkt är omstridd. Det ingår dock inte i den granskning som Lagrådet ska göra att bedöma förslagens ändamålsenlighet från andra syften än de som regeringen angett (jfr 8 kap. 22 § 4 regeringsformen).

Förslagen till lag om ändring i brottsbalken

26 kap. 6 § (lagförslag 1–3)

Förslaget i första stycket innebär att den andel av ett tidsbestämt fängelsestraff som ska avtjänas innan villkorlig frigivning blir aktuell höjs från två tredjedelar till tre fjärdedelar av strafftiden. Den avsikt som uttalas i remissen är att höjningen ska gälla generellt, alltså oavsett fängelsestraffets längd. Förslaget innebär dock att höjningen genomförs i tre steg. I ett första steg ska höjningen avse tidsbestämda fängelsestraff som uppgår till sex år eller mer. I det

andra steget dras gränsen vid fängelsestraff på tre år eller mer, varefter höjningen i det tredje steget får fullt genomslag. Det första steget ska enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 2026, medan de båda avslutande stegen ska träda i kraft den dag som regeringen i respektive fall bestämmer.

Skälen för det stegvisa ikraftträdandet är att hänföra till Kriminalvårdens kapacitet snarare än till överväganden om den villkorliga frigivningens betydelse och funktion. Det är oklart när höjningen till tre fjärdedelar av strafftiden kommer att gälla fullt ut, vilket innebär att reglerna under mellantiden kan skapa ej avsedda tröskeffekter och inte svara mot den i remissen angivna tanken att reglerna i så stor utsträckning som möjligt ska vara lika för alla.

Även om detta inger vissa betänkligheter finns det enligt Lagrådets mening inte något principiellt hinder mot att ändringen genomförs enligt förslagen. Reglerna får även för de två första stegen anses ha fått ett förutsebart innehåll och möjliggöra en likformig praxis kopplad till fängelsestraffets längd.

Övergångsbestämmelserna ligger i linje med vad som har tillämpats tidigare vid vissa liknande ändringar och innebär att den äldre lydelsen av 6 § ska gälla för fängelsestraff på viss tid som har dömts ut före ikraftträdandet. Den äldre lydelsen ska tillämpas även när ett fängelsestraff har dömts ut efter ikraftträdandet, om det verkställs gemensamt med ett fängelsestraff som dömts ut före ikraftträdandet. (Jfr övergångsbestämmelserna till 6 § i lydelse enligt SFS 1993:201 och SFS 1998:604 samt prop. 1992/93:4 s. 67 och prop. 1997/98:96 s. 336 f.) Enligt vad som har upplysts i anslutning till föredragningen avses med uttrycket "dömts ut" tidpunkten för den dom som får laga kraft. Den äldre lydelsen gäller om domen meddelats före ikraftträdandet, även om domen får laga kraft därefter.

Remissen innehåller också några uttalanden – främst avseende samhällsskyddet – vilka får uppfattas som skäl för att höjningen till tre fjärdedelar först bör genomföras för brottslighet som är särskilt allvarlig. Att även mer praktiska hänsyn har haft betydelse för genomförandet – något som inte torde vara helt ovanligt – kan inte i sig hindra ett ikraftträdande i flera steg (jfr prop. 1989/90:7 s. 39 f.).

26 kap. 6 a §

I paragrafens första stycke föreslås att den villkorliga frigivningen ska skjutas upp på visst sätt, om det finns "skäl" för det. Bestämmelsen ändrades redan 2021 så att det inte längre krävdes synnerliga skäl för att skjuta upp den villkorliga frigivningen; det räcker att det finns särskilda skäl. Enligt lagrådsremissen ska det vara tillräckligt att det finns skäl mot villkorlig frigivning. Vid bedömningen av om det finns skäl mot villkorlig frigivning ska det "särskilt beaktas" om den dömde under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt

1. inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället, eller

2. annars på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten.

Lagtextens utformning kan ge intrycket att det som står i punkterna är enbart exempel på de typer av omständigheter som kan beaktas och att även andra skäl ska kunna vägas in i bedömningen. Lagrådet ifrågasätter om bestämmelsen ska tolkas på det sättet. I det nya andra stycket anges förutsättningarna för att en återfallsrisk ska medföra att den villkorliga frigivningen skjuts upp och den bestämmelsen måste anses utgöra en uttömmande reglering av när en återfallsrisk kan utgöra skäl att skjuta upp frigivningen. Enligt Lagrådets uppfattning kan en återfallsrisk i mindre kvalificerade fall inte vara ett skäl för att med stöd av första stycket skjuta upp frigivningen. Vilka andra skäl än de som omnämns i första stycket

som bör kunna medföra att frigivningen skjuts upp framgår inte, annat än att de varken behöver vara synnerliga eller särskilda. Mot bakgrund härav bör punkterna 1 och 2 enligt Lagrådets mening anses uttömmande ange vilka typer av omständigheter som kan föranleda att frigivningen skjuts upp med stöd av första stycket. Att till rättstillämpningen överlämna frågan om vilka "skäl" – utan något kvalificerande rekvisit – som bör medföra att frigivningen skjuts upp, skulle leda till en brist på förutsebarhet, särskilt som det inte görs tydligt vilka ytterligare fall som första stycket ska omfatta. Lagrådet föreslår därför att första stycket få följande utformning.

Om den dömda under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt

1. inte har deltagit i eller har misskött anvisade åtgärder som syftar till att förebygga återfall i brott eller på annat sätt främja hans eller hennes anpassning i samhället, eller

2. annars på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten

ska den villkorliga frigivningen, om det finns skäl för det, skjutas upp enligt vad som framgår av 7 §.

I andra stycket föreslås en ny regel om att den villkorliga frigivningen ska skjutas upp vid risk för återfall, om den dömda avtjänar fängelsestraff av viss längd för vissa typer av brott. I första punkten avses brottslighet mot liv, hälsa, frihet eller frid medan andra punkten tar sikte på brott som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Den föreslagna lagtexten ger intryck av att fängelse om minst fyra år respektive minst två år ska avse just den angivna typen av brott. Av författningskommentaren framgår dock att avsikten är en annan; vid flerfaldig brottslighet ska det vara tillräckligt att avtjänandet till någon del avser den typ av brott som nämns. Enligt Lagrådets mening bör den avsikten komma till tydligare uttryck i lagtexten på följande sätt.

Om den dömda avtjänar fängelse i minst

1. fyra år och avtjänandet åtminstone till någon del avser brottslighet mot liv, hälsa, frihet eller frid, eller

2. två år och avtjänandet åtminstone till någon del avser brott som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form

ska den villkorliga frigivningen skjutas upp om det finns en konkret och beaktansvärd risk för att den dömda begår nya brott av allvarligt slag.

Enligt Lagrådets uppfattning medför dock andra stycket även i övrigt vissa tolknings- och tillämpningssvårigheter. Punkten 1 för närmast tanken till de kapitel i brottsbalken – 3, 4 och 6 kap. – som handlar om brotten mot person och som i några fall bär just rubriken brott mot liv och hälsa samt brott mot frihet och frid. Tillämpningsområdet ska dock vara mer vidsträckt än så och omfatta gärningar med inslag av brott mot liv, hälsa, frihet eller frid, även när det primära skyddssyftet för en aktuell straffbestämmelse är ett annat och brottmålet därför varit inriktat på andra gärningsmoment. Det får förutsättas att de inslag av våld, allvarliga hot om våld eller frihetsberövande som kan medföra att bestämmelsen blir tillämplig ska framgå av de delar av åklagarens gärningsbeskrivning som domstolen funnit bevisade.

Enligt remissen är det för en tillämpning av punkten 2 inte nödvändigt att domstolen i brottmålet har hänvisat till 29 kap. 2 § 6 brottsbalken; enligt den bestämmelsen är det en försvårande omständighet om brottet har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats i organiserad form. Det finns inte heller något undantagslöst krav på att det uttryckligen ska framgå av domen att brottsligheten har utövats i organiserad form, även om det som regel ska krävas. Även punkten 2 kommer därmed – och antagligen i högre grad än punkten 1 – att ställa stora krav på tolkning av brottmålsdomen och i vissa fall föra med sig nya bedömningar av det sammanhang där brottet ingår.

Till detta kommer, enligt andra stycket, en riskbedömning (som innehåller en prövning under medverkan av expertmyndighet) och ett krav på befarade nya brott av allvarligt slag (vilket enligt remissen synes förutsätta någon form av straffvärdebedömning).

Det är alltså i andra stycket fråga om en reglering som är sammansatt av flera i sig ganska svårtillämpade moment. Till en del

är regleringen dock uppbyggd kring kända begrepp, och praxis på närliggande områden torde kunna ge viss vägledning. Det finns skäl att i förarbetena ge ytterligare vägledning för hur bedömningen i olika avseenden bör göras. Av central betydelse är också att formerna för prövningen uppfyller höga krav på rättssäkerhet.

Prövningsordningen

Enligt lagrådsremissen ska beslut att senarelägga den villkorliga frigivningen på grund av återfallsrisk fattas enligt den ordning som idag gäller för beslut om att skjuta upp villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 a § brottsbalken. Ett beslut om uppskjuten villkorlig frigivning fattas av kriminalvården och överklagas till förvaltningsdomstol (se 26 kap. 9 § och 38 kap. 14 §).

Av Europakonventionen följer vissa minimikrav i fråga om rättssäkerhet vid frihetsberövande. Av artikel 5 framgår att varje frihetsberövande måste ha stöd i lag och falla inom någon av de kategorier som räknas upp i artikeln, t.ex. att någon är lagligen berövad friheten efter fällande dom av behörig domstol. Av artikeln framgår vidare att den som berövats friheten har rätt att vid en domstol begära prövning av lagligheten av frihetsberövandet och att bli frigiven om frihetsberövandet inte är lagligt.

En domstol i artikelns mening måste vara oberoende av exekutivmakten och av parterna samt uppfylla vissa grundläggande processuella garantier. Det är möjligt att låta andra organ än domstolar besluta om frihetsberövanden, men lagligheten av sådana beslut ska på begäran kunna överprövas av domstol. I artikeln anges att domstolsprövningen ska ske snabbt.

Att en domstol dömt en person till fängelse innebär normalt att det frihetsberövande som följer av domen uppfyller kraven enligt artikel 5. För det fall att det fortsatta frihetsberövandet förutsätter nya bedömningar, som är beroende av omständigheter som inträffar under verkställigheten, krävs dock att det finns möjlighet att få dessa

bedömningar prövade av domstol. Så kan vara fallet om det fortsatta frihetsberövandet av någon som avtjänat en del av ett fängelsestraff är beroende av en bedömning av faran och risken med att frige henne eller honom. Se t.ex. Europadomstolens dom den 28 maj 2002 *Stafford mot Förenade kungadömet* (mål nr 46295/99) och beslut den 21 juni 2011 *Kafkaris mot Cypern* (mål nr 9644/09). Den princip som uttrycks i domen *Kafkaris* är inte begränsad till att gälla livstidsdomar (se domen den 23 maj 2023 *Yilmaz Aydemir mot Turkiet*, mål nr 61808/19 och *Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights – Right to liberty and security*, 28 februari 2025, p 249).

Den möjlighet som kriminalvården idag har att enligt 26 kap. 6 a § (jfr det föreslagna första stycket) besluta om att skjuta upp villkorlig frigivning avser situationer där den dömde på olika sätt misskött sig under verkställigheten. De omständigheter som ligger till grund för beslutet är alltså sådana som är möjliga för kriminalvården att iaktta under verkställigheten och syftar närmast till att vara ett incitament för att de intagna t.ex. ska delta i åtgärder för att förebygga brott. Den villkorliga frigivningen får skjutas upp med högst 180 dagar åt gången, men för att den villkorliga frigivningen ska skjutas upp så lång tid krävs det mycket långvarig och omfattande misskötsamhet. Uppskjutning under kortare tid än en månad är det normala (se SOU 2024:48 s. 634 f.).

Den föreslagna regeln om senareläggning av den villkorliga frigivningen på grund av återfallsrisk skiljer sig från den nuvarande 6 a § i flera avseenden. Det är för den enskilde en mer ingripande åtgärd i och med att fängelsevistelsen förlängs med sex månader. Som framgått av det föregående innebär den föreslagna bestämmelsen en typ av bedömningar som normalt anförtros domstolar.

Frågan om det finns en konkret och beaktansvärd risk att den dömde begår nya brott av allvarligt slag är särskilt svårbedömd. När risken

för fortsatt brottslighet i lagstiftningen utgör ett kriterium för om en person ska vara fortsatt frihetsberövad har frågan i svensk lagstiftning lämnats till domstolar. Så är fallet beträffande beslut om utskrivning från rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning liksom beslut om omvandling av fängelse på livstid, vilka delvis tjänat som förebild för den föreslagna lagregeln.

Att frågan om särskild utskrivningsprövning prövas av förvaltningsdomstol – och inte som tidigare av en utskrivningsnämnd – motiveras av bl.a. rättssäkerhetsskäl (se prop. 1990/91:58). I förarbetena till lagen om omvandling av fängelse på livstid diskuterades om frågan kunde prövas av den dåvarande Kriminalvårdsnämnden. Det framhölls att nämnden visserligen torde uppfylla Europakonventionens krav på en domstol, men att det ingav betänkligheter att lägga prövningen på en nämnd anknuten till kriminalvården (se SOU 2002:26 s. 143).

Den ordning som föreslås i lagrådsremissen – att Kriminalvården fattar ett beslut som kan överklagas till förvaltningsrätt – får i och för sig anses uppfylla Europakonventionens krav på möjlighet till domstolsprövning. Men den föreslagna regleringen avviker från den ordning som gäller i andra liknande fall.

När det gäller frågan om förslaget är förenligt med det krav på snabb domstolsprövning av frihetsberövande som följer av artikel 5.4 i Europakonventionen kan följande sägas.

Av lagrådsremissen framgår att beslut om senareläggning av villkorlig frigivning på grund av återfallsrisk kommer att fattas i nära anslutning till att tidpunkten för villkorlig frigivning inträder. Kriminalvårdens beslut gäller omedelbart om inte något annat beslutas. Beslutet kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol, men får inte överklagas innan beslutet har omprövats av Kriminalvården. (Se 26 kap. 9 § och 38 kap. 14–17 §§ brottsbalken.)

Den föreslagna ordningen medför att den dömde till följd av kriminalvårdens beslut kan komma att vara fortsatt frihetsberövad utan domstolsprövning under så lång tid att Sverige inte uppfyller kraven i artikel 5.4. Lagrådet konstaterar att frågan inte har övervägts i lagrådsremissen. Inte heller har det övervägts om det finns andra förfaranden som bättre uppfyller kraven på snabb domstolsprövning, exempelvis genom en sista tidpunkt för Kriminalvårdens beslut som möjliggör en domstolsprövning innan villkorlig frigivning annars skulle bli aktuell.

Enligt Lagrådets uppfattning är det av stor vikt att rättssäkerhetsaspekten när det gäller prövningsordningen övervägs och tillgodoses bättre under det fortsatta lagstiftningsarbetet; i annat fall framstår inte prövningsordningen som godtagbar.

26 kap. 23 §

Om villkorligt medgiven frihet har förklarats förverkad ska, enligt förslaget, det som har förverkats anses som ett "eget fängelsestraff" och verkställas och straffidsberäknas enligt strafftidslagen.

Bestämmelsen är tänkt att fungera som en upplysning om att förverkande av villkorlig frigivning innebär ett fängelsestraff vilket straffidsberäknas och verkställs enligt strafftidslagen. Att uttrycka saken som att det som förverkats är ett "eget" fängelsestraff är inte ägnat att klargöra vad som avses. Lagrådet föreslår att bestämmelsen får följande lydelse.

Om villkorligt medgiven frihet har förklarats förverkad, ska det som har förverkats anses som ett fängelsestraff enligt strafftidslagen.

34 kap. 5 §

Paragrafen anger vad som gäller i fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet, när den som har dömts till fängelse har begått ett nytt brott under prövotiden. Första stycket innehåller en presumtion

för att "hela" den villkorligt medgivna friheten ska förklaras förverkad. Betoningen att presumptionen avser hela den aktuella tiden synes närmast syfta till att tydliggöra skillnaden mot dagens lydelse som innebär att hela den villkorligt medgivna friheten "eller en del av denna" ska förverkas. Den tillför emellertid inte den nya utformningen någonting i sak, eftersom den inte öppnar för ett partiellt förverkande.

Ordet "hela" bör därför kunna utgå ur första stycket. Ett förtydligande av skillnaden mot nu gällande lydelse kan göras i författningskommentaren.

Andra stycket behandlar frågan vad som utgör särskilda skäl för att bryta första styckets presumtion om förverkande. Sedan tidigare gäller att rätten enligt andra punkten får beakta om lång tid har förflutit mellan brotten. Där föreslås nu ett tillägg så att andra punkten medger hänsyn till om lång tid har förflutit mellan brotten eller mellan tidpunkten för den villkorliga frigivningen och den nya brottsligheten.

Lagrådet har i anslutning till föredragningen fått upplysningen att den nya lydelsen ska svara mot Högsta domstolens uttalanden i rättsfallen "Återfallsförverkande I och II" NJA 2021 s. 807 I (p. 12) och II (p. 14). Vad som främst åsyftas är att tiden mellan brotten ska få begränsad betydelse, om den tilltalade har varit frihetsberövad en stor del av tiden efter den tidigare brottsligheten och fram till villkorlig frigivning; i sådana fall bör tidpunkten för det nya brottet sättas i relation till den villkorliga frigivningen.

Den nya utformningen av andra punkten skapar dock en oklarhet om hur de båda leden förhåller sig till varandra – de framstår närmast som alternativa – och ger inget tydligt uttryck för syftet bakom det tillagda andra ledet. Båda leden ska vägas in i den samlade bedömningen, men ska ges olika inbördes tyngd alltefter omständigheterna i det enskilda fallet. Mot bakgrund av den praxis som redan har utvecklats, bör det vara tillräckligt om "eller" i andra

punkten byts ut mot "samt om lång tid har förflutit". Andra stycket 2 kan därför ges följande lydelse.

Som särskilda skäl för att inte förverka eller för att förverka endast en del av villkorligt medgiven frihet får rätten beakta

....

2. om lång tid har förflutit mellan brotten samt om lång tid har förflutit mellan tidpunkten för den villkorliga frigivningen och den nya brottsligheten, eller

...

37 kap. 7 och 11 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om överklagande av Kriminalvårdens och övervakningsnämndens beslut avseende bland annat övervakning av den som är villkorligt frigiven. I lagrådsremissen föreslås det att övervakning ska ske utan särskilt beslut av Kriminalvården. Den hittillsvarande möjligheten att överklaga ett beslut om övervakning faller därmed bort. Kriminalvården ska kunna fatta beslut om att övervakning av den frigivne inte ska ske. Kriminalvården får enligt förslaget också ändra ett sådant beslut så att den frigivne ska ställas under övervakning. Det senare beslutet ska enligt förslaget kunna överklagas.

Förslagen har inte behandlats vare sig i betänkandet eller i det remitterade utkastet till lagrådsremiss. Såvitt framgår har remissinstanserna inte heller tagit upp frågan om överklagande. Förslagen har således inte varit föremål för någon närmare analys eller remissbehandling vilket är otillfredsställande.

Ett exempel på en fråga som inte är belyst är om det går att överklaga ett avslagsbeslut som har fattats efter att den villkorligt frigivne begärt att Kriminalvården ska fatta beslut om att någon övervakning inte ska ske.

Beträffande denna fråga kan följande framhållas. Enligt 41 § förvaltningslagen (2017:900) får en förvaltningsmyndighets beslut

överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt. Möjligheten att överklaga förvaltningsbeslut kan inskränkas genom föreskrifter i annan författning. Om ett sådant överklagandeförbud skulle stå i strid med rätten till domstolsprövning enligt Europakonventionen, kan förbudet inte upprätthållas. Förvaltningslagens allmänna forumregel kan då bli tillämplig, vilket innebär att beslutet kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Högsta förvaltningsdomstolen har ansett att beslut under verkställighet av fängelsestraff som begränsar möjligheter att bl.a. upprätthålla kontakt med familj, vänner och det omgivande samhället innefattar en prövning av civila rättigheter i den mening som avses i artikel 6.1 i Europakonventionen (se HFD 2011 ref. 22).

Den föreslagna regleringen synes inte innefatta ett förbud mot att överklaga ett avslagsbeslut som har fattats efter att den villkorligt frigivne begärt att Kriminalvården ska fatta beslut om att någon övervakning inte ska ske. Även om ett sådant överklagandeförbud infördes är det inte självklart att det kan upprätthållas generellt. I avsaknad av särskilda överklagandebestämmelser kommer överklagande av sådana avslagsbeslut att göras till allmän förvaltningsdomstol, och inte till övervakningsnämnden.

Lagrådet har inget att invända i sig mot att det införs överklagandebestämmelser till fördel för den enskilde men anser att möjligheterna att överklaga Kriminalvårdens beslut närmare behöver övervägas och belysas mer allsidigt under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

7 §

Paragrafen reglerar vilka av Kriminalvårdens beslut om övervakning som får överklagas till övervakningsnämnden. Av första meningen framgår att beslut enligt bland annat 26 kap. 13 § andra stycket, 15 § andra stycket samt 16 och 17 §§ ska kunna överklagas till övervakningsnämnden. Enligt en ny andra mening ska detsamma

gälla Kriminalvårdens beslut att ändra ett beslut enligt 26 kap. 12 § om att den frigivne inte ska stå under övervakning.

Enligt den föreslagna 26 kap. 12 § första stycket ska den villkorliga frigivningen vara förenad med övervakning från dagen för frigivningen. Av andra stycket framgår att Kriminalvården i vissa fall får besluta att den som frigges villkorligt inte ska ställas under övervakning. I tredje stycket anges att övervakningen upphör vid prøvotidens utgång eller vid den tidigare tidpunkt som Kriminalvården beslutar.

De beslut som Kriminalvården kan fatta enligt 26 kap. 12 § är gynnande för den enskilde och torde inte vara överklagningsbara. Det framgår dock av 26 kap. 18 § första stycket att Kriminalvården under prøvotiden får ändra beslut enligt 12 §, dvs. ett beslut om att en villkorligt frigiven inte ska stå under övervakning kan ändras så att övervakning ska ske. Enligt bestämmelsen får även beslut enligt 13 § andra stycket samt 16 och 17 §§ ändras. Vid föredragningen har upplysts att överklagandemöjligheten i förevarande paragraf är avsedd att även omfatta sådana ändringsbeslut.

Enligt Lagrådets uppfattning vore det önskvärt att det i förevarande paragraf gjordes en hänvisning till 26 kap. 18 § första stycket för att det tydligt ska framgå att även ändringsbeslut omfattas av överklagandemöjligheten. Om ett sådant tillägg görs torde den föreslagna andra meningen kunna utgå. Lagrådet föreslår därför att paragrafen får följande lydelse.

Kriminalvårdens beslut i frågor som avses i 26 kap. 13 § andra stycket, 15 § andra stycket, 16 och 17 §§, 18 § första stycket och 19 § första stycket samt 28 kap. 7 § får överklagas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor ligger där den övervakade är inskriven.

11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka beslut av övervakningsnämnden som får överklagas och vilka av dessa beslut som får överklagas av Kriminalvården.

I konsekvens med den ändring som Lagrådet har föreslagit avseende 7 § bör förevarande paragraf ändras på motsvarande sätt, dvs. en hänvisning till 26 kap. 18 § första stycket bör läggas till.

Förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen

15 §

I 15 § föreslås det att förvandlingsstraffet ska bestämmas till lägst en månad i stället för som hittills lägst fjorton dagar, detta som en följd av att allmänna fängelseminimum höjs. Det föreslås ingen övergångsbestämmelse till någon av de båda ändringarna.

När det gäller allmänt fängelseminimum tillämpas den lag som gällde vid tidpunkten för gärningen. Det sker med stöd av 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken som förhindrar en retroaktiv straffskärpning. Avsikten i remissen synes vara att detsamma ska gälla för den föreslagna ändringen i bötesverkställighetslagen. I princip torde dock 5 § inte vara tillämplig vid verkställighet av brottspåföljd.

Den föreslagna ändringen i bötesverkställighetslagen bör därför kompletteras med en övergångsbestämmelse. Den bör innebära att 15 § bötesverkställighetslagen i den äldre lydelsen fortfarande ska gälla vid förvandling av böter som har dömts ut före ikraftträdandet av lagändringen.

Förslaget till lag om ändring i fängelselagen

12 kap. 10 §

Paragrafen innehåller en uppgiftsskyldighet till Rättsmedicinalverket från verksamheter där viss sekretess gäller. Den sekretessbrytande bestämmelsen ska vara tillämplig om uppgiften behövs för genomförandet av en riskutredning. Av författningskommentaren framgår att uppgifterna ska hämtas in bara när det behövs för genomförandet av en riskbedömning och att det ankommer på Rättsmedicinalverket att precisera vilka uppgifter som behövs för utredningen. Det anges i författningskommentaren att den utlämnande verksamheten i allmänhet måste kunna utgå från att de begärda uppgifterna behövs för en riskbedömning. Samtidigt anges att huruvida en viss uppgift ska lämnas ut är en fråga som den utlämnande myndigheten typiskt sett bäst kan bedöma.

Det är, som lagtexten är utformad, inte tillräckligt att Rättsmedicinalverket kan antas ha behov av uppgiften utan den utlämnande myndigheten måste kunna konstatera att det finns ett behov av uppgiften. Den behovsbedömning som den utlämnande myndigheten ska göra kan bli svår. Uttalandena i författningskommentaren framstår också som motsägelsefulla. Även om den utlämnande myndigheten bör kunna utgå från att Rättsmedicinalverket har behov av den begärda uppgiften, kan den knappast avstå från att göra sin egen behovsprövning. Med de uttalanden som görs i författningskommentaren finns det en betydande risk för att den utlämnande myndigheten lämnar ut sekretesskyddade uppgifter till Rättsmedicinalverket i en större utsträckning än som är motiverat.

Lagrådet konstaterar vidare att det inte framgår av den föreslagna lagtexten att utlämnandet ska ske på begäran av Rättsmedicinalverket. Lagtextens utformning ger intrycket av att de angivna verksamheterna på eget initiativ ska lämna ut

uppgifterna. Detta torde dock inte vara aktuellt eftersom de inte kan förutsättas ha någon kunskap om att Rättsmedicinalverket ska göra en riskbedömning. Av skrivningarna i författningskommentaren framgår också att Rättsmedicinalverket ska hämta in uppgifterna och precisera vilka uppgifter som behövs. Även om det torde vara uppenbart att utlämnandet bara kan ske på begäran så bör det enligt Lagrådets uppfattning framgå av lagtexten.

Lagrådet föreslår att paragrafen får följande lydelse.

Uppgifter om den dömd som behövs för genomförandet av en riskutredning enligt 6 § ska på begäran lämnas ut till Rättsmedicinalverket från en verksamhet där det gäller

1. sekretess enligt 25 kap. 1–5 §§, 26 kap. 1 § eller 35 kap. 15 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), eller
2. tystnadsplikt enligt 29 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) eller 17 kap. 11 § socialtjänstlagen (2025:400).

Förslaget till lag om ändring i strafftidslagen

19 §

Om flera fängelsestraff på viss tid verkställs samtidig ska, enligt den nuvarande 19 §, den sammanlagda fängelsetiden i dagar läggas till grund för beräkningen av strafftiden. I lagrådsremissen föreslås ett nytt andra stycke i syfte att klargöra att vissa fängelsestraff eller med fängelsestraff likställda frihetsberövanden inte ska ingå i den gemensamma strafftidsberäkningen.

Uttrycket strafftid i den angivna bestämmelsen måste syfta på 21 § första stycket 1 och 4. Innebörden av 19 § är alltså att om flera fängelsestraff på viss tid verkställs samtidigt, så ska den sammanlagda fängelsetiden ligga till grund för beräkningen av dagen för strafftidens början och dagen för strafftidens slut. Dessa datum bestäms utan att hänsyn tas till reglerna om villkorlig frigivning.

Vid straffidsbeslut beaktas reglerna om villkorlig frigivning genom att det i straffidsbeslutet anges en tidigaste dag för villkorlig frigivning, återstående strafftid i dagar, och dagen för prövotidens utgång (se 21 §).

Mot bakgrund härav är det föreslagna andra stycket missvisande och bör utgå.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar övriga lagförslag utan erinran.